

Afet yardım çalışanı kadınlarda psikolojik dayanıklılık: 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde görev alan kadın kamu çalışanları üzerine bir araştırma¹

Sezen Sırmısı Çetin* - Meliha Kırkincioglu**

Öz

Bu çalışmada 6 Şubat depreminde görev alan kadın kamu çalışanlarının “psikolojik dayanıklılık” fenomenini nasıl deneyimlediği ve psikolojik dayanıklılıklarını oluşturan özelliklerin neler olduğu temel sorularının cevapları aranmaktadır. Bu temel soruların eşlikçisi olan alt problem soruları ise şunlardır: Çalışanlar kadın afet çalışanı olmanın avantajlı ve dezavantajlı olduğu yönleri nasıl tanımlamaktadırlar? Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruziyeti nasıl değerlendirmektedirler? Veriler 6 Şubat depremlerinde sahada görev almış çeşitli meslek gruplarından (arama kurtarma teknisyeni, hemşire, yönetici, öğretmen, vaize, psikolojik danışman) müttesekkil yaşları 20 ile 48 arasında değişen (ortalama 38,91, standart sapması 9.4) 23 kadınla derinlemesine mülakat yöntemiyle toplanmıştır. Demografik veriler ise Kişisel Bilgi Formu doldurtularak elde edilmiştir. Nitel yöntemle yapılan bu çalışmada görüşme kayıtlarındaki temalar, örüntüler, sık geçen kelimeler gibi içeriğin önemli olduğu düşünülen parçalarını belirlemek ve analiz etmek için kullanılan “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Mülakat verileri Maxqda 2024 nitel veri analiz programı ile analiz edilmiş olup analiz sonucu 2 Ana Tema, 6 Tema ve 40 Kod oluşturulmuş ve bulgular bu tema ve kodlar üzerinden sunulmuştur. Çalışmamız, 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde afet yardım çalışanı olarak görev yapan kadınların barınma, beslenme, mahremiyet ve özellikle tuvalet gibi fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaması nedeniyle fiziksel ve psikolojik zorluklar yaşadığını, organizasyonel yapılarda yeterli destek mekanizmalarının bulunmadığını, karar alma mekanizmalarında erkeklere nazaran daha az yer aldıklarını ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği zaman zaman önyargılarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu çalışma afet yardım çalışanı kadınların psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğunu, bu dayanıklılığı etkileyen unsurlar arasında kişisel özellikler yanında kurumsal ve çevresel destekle birlikte hemcinsleri ile olan dayanışmalarının da rol aldığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri, psikolojik dayanıklılık, kadın kamu çalışanları, afet yardım çalışanları, kadın dayanışması

Araştırma makalesi

Research article

Geliş - Submitted: 06.05.2025

Kabul - Accepted: 29.06.2025

Atıf – Reference: Nosyon:

Uluslararası Toplum ve Kültür

Çalışmaları Dergisi, 15, 227- 242.

Psychological resilience among female disaster relief workers: A study on female public employees who worked in the February 6 Kahramanmaraş earthquakes

Abstract

This study explores how female public employees who served during the February 6 earthquakes experienced the phenomenon of psychological resilience, and aims to identify the attributes that constitute this resilience. The sub-questions supporting this main inquiry are as follows: How do these employees describe the advantages and disadvantages of being female disaster workers? How do they evaluate their exposure to gender-based

¹ Bu makale, sorumlu yazarın halen yürütmekte olduğu “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde bölgede görev yapan kadın kamu çalışanlarında algılanan psikososyal risk analizi: psikolojik dayanıklılık” başlıklı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

* Sorumlu Yazar, Doktora, İstanbul Gedik Üniversitesi, e-posta: sezen.cetin@gmail.com, ORCID-iD: 0000-0001-6551-8204

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gedik Üniversitesi, e-posta: meliha.kirkincioglu@gedik.edu.tr, ORCID-iD: 0000-0002-2393-9390

discrimination? Data were collected through in-depth interviews with 23 women from various professions—such as search and rescue technician, nurse, administrator, teacher, preacher, and psychological counselor—who worked in the field during the February 6 earthquakes. Participants ranged in age from 20 to 48 (mean = 38.91, SD = 9.4). Demographic data were gathered using a Personal Information Form. This qualitative study employed content analysis to identify and examine key components in the interview records, including recurring themes, patterns, and frequently used words. The data were analyzed using the Maxqda 2024 qualitative analysis software. As a result, 2 Main Themes, 6 Sub-Themes, and 40 Codes were generated, and the findings were presented accordingly. The study reveals that female disaster relief workers who served during the February 6 Kahramanmaraş earthquakes experienced both physical and psychological hardships due to unmet basic needs such as shelter, nutrition, privacy, and especially access to toilets. It also highlights the lack of adequate support mechanisms within organizational structures, women's underrepresentation in decision-making processes compared to men, and their occasional exposure to prejudice rooted in gender roles. Moreover, the study indicates that these women demonstrated high levels of psychological resilience, supported not only by their personal traits but also by institutional and environmental factors, as well as solidarity among fellow women.

Keywords: February 6th Kahramanmaraş earthquakes, psychological resilience, female public employees, disaster relief workers, women's solidarity

Giriş

Afet ve Acil Durum Müdürlüğü tarafından “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” (AFAD, 2025) olarak tanımlanan afeti, Birleşmiş Milletler benzer şekilde “insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkânlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı tüm olaylar” şeklinde tanımlamaktadır (UNDHA, 1992). Tanımlar incelendiğinde afetin bir olaydan ziyade o olayın sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. En genel hatlarıyla afet doğal, teknolojik veya insan kökenli olarak ortaya çıkan, normal yaşamı kesintiye uğratarak veya durdurarak insanlar için fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplara yol açan kontrol edilemeyen olaylar olarak tanımlanabilir (Kızılay, 2008, s.7). Deprem ise “yerkabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayı” olarak tanımlanmaktadır. Deprem gibi önceden tahmin edilemeyen, bu sebeple erken uyarı veya tahliye imkanı olmayan afetlerde yıkım ve zararların sonuçları da aynı ölçüde ağır olmakta, bu ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlar toplumun tüm kesimini etkilemektedir.

Türkiye oldukça aktif olan Akdeniz Alp-Himalaya sismik kuşağı üzerinde yer alan bir ülke olup çok şiddetli depremlerle sarsılmış ve ne yazık ki sarsılmaya da devam edecek gibi görünmektedir. AFAD verilerine göre Türkiye nüfusunun %95'i, büyük sanayi merkezlerinin %98'i ve ülkenin %92'si deprem bölgesinde yer almaktadır (AFAD).Yüzyılın afeti olarak adlandırılan 6 Şubat depremlerine kadar ülkede yaşanan, yıkıcılığı ve can kaybı göz önüne alındığında 32.968 kişinin can verdiği 1939 Elazığ depremi ve 17.480 kişinin hayatını kaybettiği 1999 Marmara depremleri ilk sırada yer almaktadır (Gaye Gökalp Yılmaz, 2021, s. 200). Ayrıca 1966 Muş (Varto) depremi, 1992 Erzincan depremi, 1995 Dinar depremi, 1998 Adana Ceyhan depremi, 2011 Van depremi ve 2020'de Elazığ depremi ve yine 2020 yılı İzmir depremi ülkenin deprem tarihi açısından acı sonuçları olan depremleri arasındadır.

Depremlerin psikolojik açıdan bireysel ve toplumsal sonuçları depremden etkilenmiş insan sayısına bağlı olarak değişmektedir. Bu sonuçlar kısa vadede olduğu gibi uzun vadede de ortaya çıkabilmektedir. Afet konusunda bilincin az olması, bireylerin ve kurumların depremle ilgili hazırlıklarının olmaması, zayıf altyapı çalışmaları, toplumun eğitim seviyesindeki eksiklikler depremlerin yıkıcı etkilerini ve dolayısıyla kaybı da arttırmaktadır (Aker, 2006). 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye saati ile 04:17'de ve 13:24'te merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan 7.7 ve 7.6 büyüklüklerinde meydana

gelen iki deprem, sadece ülke açısından değil, 11 şehir gibi çok büyük bir hinterlanda yayılması, ard arda meydana gelmesi ayrıca mevsimin kış olması ve gece gerçekleşmiş olmasından kaynaklı zorluklar doğurması açısından dünya ölçeğinde yaşanan en büyük deprem felaketlerinden biridir (Şipal, 2023, s. 824). Ülke nüfusunun yüzde 16,4' üne ev sahipliği yapan bölgede Uluslararası Afet Acil Durum Veri Tabanı (EM-DAT) verilerine göre 50.783 insanın hayatını kaybettiği bu depremlerde 3 milyon insan da evlerini boşaltmak zorunda kalmıştır (EMDAT). 6 Şubat 2023 depremlerinin şiddeti ve etkilediği bölgenin büyüklüğü, maddi ve manevi kayıpların çokluğu göz önüne alındığında travmatik etkilerinin büyüklüğüyle birlikte, toparlanabilmenin de aynı ölçüde zaman alacağı aşikardır.

Afet psikolojisi, afetlerin psikososyal etkilerinin incelenmesi, bireylerin ve toplulukların afet sonrası iyilik halinin desteklenmesi için çeşitli psikososyal müdahalelerin geliştirilmesi, uygulanması ve etkinliklerinin değerlendirilmesi ve afetlere hazırlıklı olmak için bireyleri/toplumu harekete geçirmek gibi geniş yelpazedeki faaliyetleri kapsayan bir alan olup ülkede afet psikolojisinin önemi 1999 Marmara depremi sonrasında anlaşılmıştır (Karancı ve İkizer, 2017, s. 169). Sonrasında bu alanda çok sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır (Yıldırım, 2023; Karancı, 2008; Aker, 2006).

Kadınlar ve afetler üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda ise konu daha çok afetzede kadınlar ve toplumsal cinsiyet üzerinden tartışılmaya açılmış veya kadınların savunmasızlığı ve özel ihtiyaçları üzerinden değerlendirilmiştir. Oysaki son dönemlerde yapılan birçok çalışma (Abolshams Asghari, 2018; Chi-Lee, 2022) kadınların beceri, tecrübe ve bilişsel özellikleri nedeniyle afetlerde psikolojik dayanıklılığının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kadınların bu kapasite ve yeteneklerinin güçlendirilmesiyle afet sahalarında güçlü bir aktör konumuna geleceği şüphe götürmezdir (Gündüz, 2022, s. 448). Bu çalışmada kadınları değişim ajanları ve liderler olarak gören Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesinde kırılganlıkları üzerinden değil psikolojik dayanıklılıkları üzerinden inceleme tercih edildi. Ancak bu demek değildir ki afet yardım çalışanı kadınlar sahada kadın olmalarından kaynaklı çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmıyor veya kadın olmanın gerektirdiği bazı özel gereksinimleri bulunmuyor.

Çalışmaya konu teşkil edecek psikolojik dayanıklılık, “Kişilerin yaşamda karşılaştıkları çeşitli güçlükler ve zorluklar karşısında kendilerini toparlayabilme veya bunların üstesinden gelebilme yeteneği” (Çetin ve Basım, 2015, s. 81) olarak tanımlanabileceği gibi yaşanan stresli ve travmatik durumlara verilen tepki olarak da tanımlanabilir. Psikolojik dayanıklılıkla ilgili bilimsel araştırmaların başlangıcı daha öncelere götürülebilse de literatürde psikolojik dayanıklılık denildiğinde akla ilk gelen isim Kobasa ve onun Illinois belediyesinde yönetici pozisyonunda çalışmakta olan 670 kişiyle yaptığı stres düzeyi ile hastalık puanının karşılaştırıldığı çalışma olmaktadır. Çalışma sonucunda Kobasa strese dirençli kişilerin özelliklerini “psikolojik dayanıklılık” olarak ifade etmiş ve bu kişilerin değişime açık olma, yapılan işe kendini adanma ve olayların kontrolünün kendinde olduğuna inanma gibi bazı ortak özellikler gösterdiğini bulunmuştur (Yalçın, 2022, s.38).

Tüm dünyada afetler, afet anında ve sonrasında yaraların sarılmasından ziyade bütünleşik afet yönetiminin devreye sokulduğu farklı ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarından oluşan bu yaklaşımda toplumunda afetlerle baş etmede dayanıklı ve dirençli olması hedeflenmektedir. Bu dayanıklılığın oluşturulmasında en az afetzedeler kadar önemli bir kesim de içinde arama kurtarma personelleri, psikolojik danışmanlar, itfaiyeciler, madenciler, öğretmenler, doktorlar, hemşireler, din görevlileri ve çeşitli meslek gruplarından gönüllülerin oluşturduğu afet yardım çalışanlarıdır.

Psikolojik dayanıklılık ile ilgili çalışma yapılan meslek gruplarında öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışmanlar, hemşireler (Yalçın, 2013; Taşdemir, 2022) öne çıkmaktadır. Afetler üzerine yapılan çalışmaların konusunu ise afetzedeler (Rahimian

Boogar & Asgharnejad Farid, 2008, Panday vd, 2021; Huang vd.,2019; Sharma vd.,2016; Abolshams Asghari, 2018; Gündüz, 2022; İlhan, 2018) ve afetlerde görev alan ruh sağlığı uzmanları, arama kurtarma personelleri, insani yardım çalışanları, hemşireler, öğretmenler, sağlık çalışanları, (Nishi, 2016, Sakuma vd.,2020; Agarwal ve Buzzanell, 2015; Karakış, 2019; Elçi, 2021;) üzerine yapılan daha çok nicel çalışmalar oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalarda daha çok psikolojik dayanıklılıkla birlikte travma sonrası stres, ikincil travmatik stres, stresle başa çıkma düzeyi, algılanan sosyal destek, tükenmişlik, örgütsel destek kavramlarının çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Alanyazına bakıldığında afetlerde görevli çalışanların psikolojik dayanıklılıkları üzerine yapılan çalışmalar olmakla birlikte sadece kadın çalışanlar üzerinde yoğunlaşmış çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır (Gritti, 2015; Galanti ve Cortini, 2019). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri özelinde afet yardım çalışanları üzerine yapılmış çalışmalar olmakla birlikte (Demirel ve Kökrek, 2024; Gökçek vd., 2024) sadece kadın çalışanları baz alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada ise bütünleşik afet yönetiminin merkezinde kamu bulunmasından dolayı özellikle sadece kadın kamu çalışanları dikkate alınarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar afetlerde kadın ve erkeklerin afet anında farklı davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Abdalla vd., 2024; Okay ve İlkcaracan, 2018), bu çalışmada yardım eden konumunda olduğunda kadın ve erkeklerin iletişim ve çalışma şekillerinde veya afetzedelerin ve meslektaşlarının onlara yaklaşımında bir farklılık olup olmadığı da araştırılmak istenen konular arasındadır. Söz konusu kadın çalışanlar olduğunda taciz, mobing, ekstra hijyen gereksinimi, geride bıraktığı bakıma muhtaç kimselerin varlığı gibi ekstra zorlayıcı koşulların varlığı yadsınamaz bu nedenle bu alanda yapılacak çalışmaların sayısının artmasının ve elde edilen verilerin politika yapıcıları çalışma şartlarında değişiklik yapılması yönünde teşvik edeceği bunun da afetlerde görev alacak nitelikli kadın işgücü kaynağının korunmasına katkı sağlayacağı ve afetzedeler açısından daha kaliteli hizmet anlamına geleceği düşünülmektedir.

1.Yöntem

Bu çalışmada 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde özellikle ilk bir yıllık süreçte sahada görev alan kadın kamu çalışanlarının psikososyal riskleri “psikolojik dayanıklılık” fenomeni üzerinden incelenerek keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kadın olmalarından kaynaklı yaşamış oldukları zorluklar, çalışma koşulları, bölgeye gelmekteki motivasyon kaynakları ve psikolojik dayanıklılıklarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgubilim) desen tercih edilmiştir. Fenomenolojik çalışmalar tek bir kavram veya düşünmeden doğan bir fenomen ile ilgilenirler ve büyüklüğü 3-4 kişi ile 10-15 kişi arasında değişen tamamı bu fenomeni birebir deneyimlemiş kişilerden oluşan gruplarla daha çok mülakat şeklinde gerçekleştirilir. Veri analizi katılımcıların "neyi" "nasıl" deneyimlediklerinin detaylandırıldığı sistematik bir süreç olup bunun sonucunda bu deneyimlerin “öz”ünü bulmayı amaçlamaktadır (Creswell, 2013, s. 77). Alanyazında sıklıkla karşılaşılan örneklem sayısının çokluğunun konuya dair daha çok detay vereceği yanılgısının aksine nitel araştırmalarda odaklanılması gereken “miktar” kavramından ziyade “kalite” kavramı olup bu çalışmalar daha az sayıda örneklem ile gerçekleştirilirler. Literatürde fenomenolojik desen kullanılarak az sayıda örneklem ile çok detaylı veri elde edilen çalışmalar mevcuttur (Baltacı, 2018; Başoğlu Yavuz, 2023). Nitel araştırmalarda söylev analizi, doküman inceleme, gözlem, görüşme gibi veri toplama yöntemleri kullanılmakta olup bu çalışmada görüşme tekniklerinden yüz yüze ve çevrimiçi derinlemesine mülakat yöntemi 23 katılımcıya uygulanmıştır.

1.1.Araştırma soruları

Fenomenolojik desen, yaşanmış tecrübenin özünü keşfetmeye odaklandığından katılımcılara sorulan sorular da bunu anlamaya yönelik olmaktadır. Sorular genellikle fenomenle ilgili yaşanan deneyimler ile bu deneyimi etkileyen ortam ve durumların anlaşılmasına çalışıldığı iki temel problem cümlesi ve ona eşlik eden alt problem cümlelerinden oluşmaktadır. (Creswell, 2013, s. 83). Bu çalışmada 6 Şubat depreminde görev alan kadın kamu çalışanlarının “psikolojik dayanıklılık” fenomenini nasıl deneyimlediği ve psikolojik dayanıklılıklarını oluşturan özelliklerin neler olduğu temel sorularının cevapları aranmaktadır. Bu temel soruların eşlikçisi olan alt problem soruları ise şunlardır: Kadın afet çalışanı olmanın avantajlı ve dezavantajlı olduğu yönleri nasıl tanımlamaktadırlar? Afet çalışanı kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik tespit ve önerileri nelerdir? Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruziyeti nasıl değerlendirmektedirler?

1.2. Veri analizi

Nitel yöntemle yapılan bu araştırmada görüşme kayıtlarındaki temalar, örüntüler, sık geçen kelimeler gibi içeriğin önemli olduğu düşünülen parçalarını belirlemek ve analiz etmek için kullanılan “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz yapılırken; veri toplama aşamasında gerçekleştirilen yüz yüze veya çevrimiçi görüşmelerden sonra ses kayıtlarının araştırmacı tarafından çözümlemesi yapılarak ses kayıtları kelimesi kelimesine yazılı olarak bilgisayara aktarılmıştır. Veri analizleri Colaizzi’nin (Morrow ve diğ., 2015, s. 644) yedi adımdan oluşan fenomenolojik veri analizi aşamaları takip edilerek Maxqda 2024 isimli nitel araştırma programı ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın verileri tamamı 6 Şubat depremlerinde sahada görev almış çeşitli meslek gruplarından (arama kurtarma teknisyeni, hemşire, yönetici, öğretmen, vaize, psikolojik danışman) müteşekkil yaşları 20 ile 48 arasında değişen (ortalama 38,91, standart sapması 9,4) 23 kadınla derinlemesine mülakat yöntemiyle toplanmıştır. Bu görüşmelerin 20 tanesi yüz yüze İstanbul’da katılımcıların tercih ettikleri yerlerde 2 tanesi mekansal uzaklık (Çorum, Bursa) ve bir tanesi iş yoğunluğu nedeniyle çevrimiçi gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlar İstanbul Gedik Üniversitesi Etik Kurulundan 21.04.2024 tarihinde etik kurul onayı alınmasını asını müteakip 30.01.2024-28.05.2024 tarihleri arasında tamamı ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar veri doygunluğu esas alınarak planlandığı için süre sınırı konulmamıştır. En kısa mülakat Katılımcı 6 ile 20 dakika, en uzun Katılımcı 1 ile 80 dakika, ortalama ise 40 dakika sürmüştür. 23 katılımcı ile 15,30 saat süren ses kayıtları araştırmacı tarafından deşifre edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

1.3. Araştırmanın inandırıcılık ve tutarlılığı

Bu çalışmada inandırıcılık, tutarlılık ve izlenebilirlik ilkeleri doğrultusunda araştırma süreci yapılandırılmıştır. Katılımcıların deneyimlerinin olabildiğince kendi ifadeleriyle ve bağlamsal bütünlük içinde aktarılmasına özen gösterilmiş; analiz süreci boyunca elde edilen veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Yöntemsel süreçler ayrıntılı olarak belgelenmiş, analiz aşamasında sistematik bir kodlama yöntemi izlenmiş ve tüm aşamalar şeffaf biçimde sunulmuştur.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları

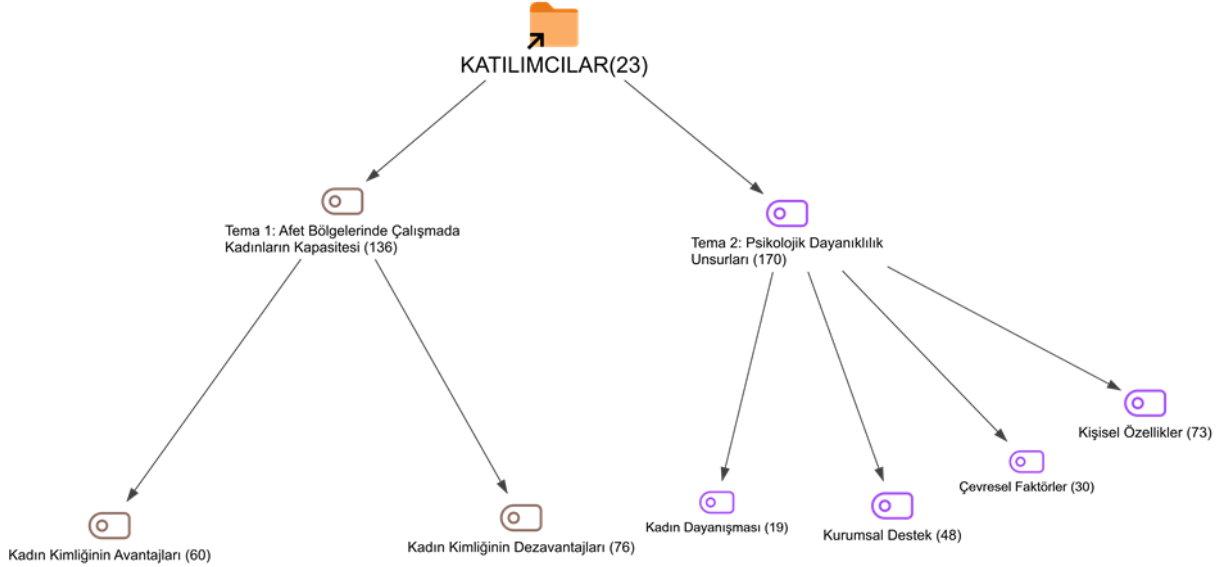
Fenomenolojik desenle yürütülen bu çalışmadan elde edilen bulgular katılımcıların bireysel deneyim ve algılarını yansıtmakta olup; 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde görev yapan tüm kadın kamu çalışanları için genellenemez.

Katılımcılar çeşitlilik sağlanması için farklı meslek grupları ve kamu kuruluşlarından seçilmiştir. Ancak meslekleri nedeniyle maruz kaldıkları durum ve şartlar etkilenme düzeylerinde de farklılıklara sebep olmuştur.

2. Bulgular

Veriler 6 Şubat depremlerinde sahada görev almış çeşitli meslek gruplarından (arama kurtarma teknisyeni, hemşire, yönetici, öğretmen, vaize, psikolojik danışman) müteşekkil yaşları 20 ile 48 arasında değişen (ortalama 38,91, standart sapması 9.4) 23 kadınla derinlemesine mülakat yöntemiyle toplanmıştır. Demografik veriler ise Kişisel Bilgi Formu doldurtularak elde edilmiştir.

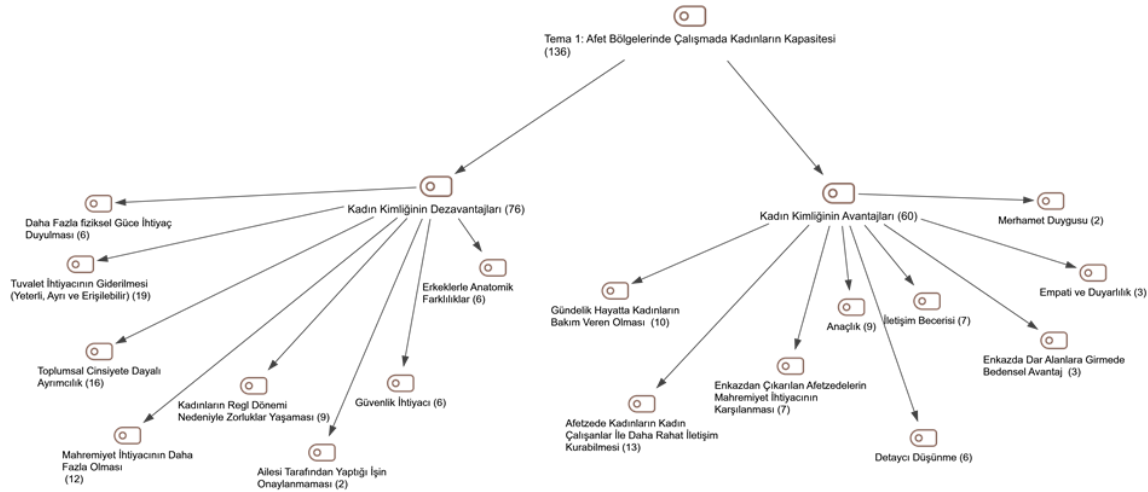
Mülakat verileri Maxqda 2024 nitel veri analiz programı ile analiz edilmiş olup analiz sonucu 2 Ana Tema, 6 Tema ve 40 Kod oluşturulmuş ve bulgular bu tema ve kodlar üzerinden sunulmuştur. Şekil 1’de ana temalar ve temalara ait hiyerarşik gösterim sunulmaktadır.



Şekil 1. Ana tema ve temalara ait kod hiyerarşisi

2.1. Afet bölgelerinde çalışmada kadınların kapasitesi

Bu tema, “Erkeklerle kıyaslandığında afet bölgelerinde kadın çalışanların özel gereksinimleri (güvenlik, hijyen, ekipman, beslenme vs.) oluyor mu? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?”, Erkeklerle kıyaslandığında afet bölgelerinde kadın çalışan olmanızdan kaynaklı zorluklar yaşadınız mı? Bu konuda neler anlatabilirsiniz?”, ve “Erkeklerle kıyaslandığında afet bölgelerinde kadın çalışanların avantajlı/güçlü yönleri olduğunu düşünüyor musunuz? Bununla ilgili neler söyleyebilirsiniz?” sorularına verilen cevaplar üzerinden tartışılmıştır. Bu kapsamda kadın kimliğinin avantajları ve dezavantajları üzerine yoğunlaşmıştır. Oluşturulan hiyerarşik kod tablosu Şekil 2’de sunulmuştur.



Şekil 2. Tema 1 Afet bölgelerinde çalışmada kadınların kapasitesi hiyerarşik kod şeması

2.1.1. Kadın kimliğinin dezavantajları

Neredeyse tüm katılımcılar yeterli, ayrı ve erişilebilir tuvaletlerin eksikliğinden ve yol açtığı olumsuz sonuçlardan şikayet etmişlerdir. Özellikle erkeklerin ve kadınların anatomik açıdan farklı özelliklere sahip olması ve kadınların mahremiyet ve güvenlik ihtiyacının daha fazla olması bu durumu daha da zorlaştırmıştır. Bu farklı anatomik özelliklerden biri de kadınların regl dönemidir. Bu dönemde kadınlar enfeksiyonlara daha açık olmakta ve daha fazla hijyene, banyo yapmaya veya tuvalete gitmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcılar kadın çalışanlar açısından mahremiyet ve güvenlik ihtiyacının uyku, banyo, tuvalet ve üzerini değiştirirken temel bir gereksinim olduğunu vurgulamışlardır. Aşağıda bu konuda katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

...şimdi şöyle özellikle kadınlar anatomi olarak biz erkeklerden farklıyız küçük tuvaletimizi bile mecbur oturarak yapıyoruz ve orada her yer dolmuş taşmış ve su yok ve erkekler orada ağaçlık alan herhangi bir yere gidip çok rahat bir şekilde ihtiyaçlarını görüyorken bizim için en zorlandığım tuvalet ve su olmaması oldu. (Katılımcı 4)

...Ben yaşadım, arkadaşlarım da yaşadı. Örneğin Hatay'daki çadır kentte, çadır alanı ile tuvaletin arası bir kilometre, git git bitmiyor. Yani ne yapıyorsunuz? Gece akşamdan yatarken işte bir şey yememeye çalışıyorsunuz, su içmemeye çalışıyorsunuz. Dolayısıyla tuvaletin 1 kilometre uzakta olması hem gece tek başına gidememem, hem de oraya gidene kadar da altıma kaçırma ihtimali çok yüksek oluyor. Dolayısıyla gün ağarmasını bekliyorsun, idrarını tutuyorsun, bunlar hem enfeksiyonlara sebep oluyor hem de doğru ve ihtiyacın olan uykuyu uyuyamamanı sağlıyor. Bir de beslenmiyorsun, gece tuvalete gitmemek için yani su almıyorsun. Yemek yemiyorsun, bu da gücünü tüketen bir şey. (Katılımcı 20)

...Mesela ben afete gittiğin gün menstruasyonum başlamıştı. Yanımda malzemem var ama tuvalet olmadığı için. Hem korunaklı bir yer yok. Hem tuvalet yok. Ben mesela yıkık binaya gidip orada ihtiyaçlarımı gidermeye, tehdit altında olan yarı yarıya yıkılmış boşaltılmış binada mahremiyet sağlamaya çalıştım. (Katılımcı 15)

Özellikle depremin ilk günlerinde bölgeye giden kadın çalışanlar afetzedelerin sözel/fiziksel şiddetine uğramaya erkeklerden daha yatkın olduklarını bunun sebebinin de afetzedelerin kendilerini erkeklere nazaran daha zayıf gördükleri için olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte her ne kadar aynı eğitimi almış olsalar da kadın çalışanların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşadığı da yine bu çalışmanın bulguları arasındadır. Katılımcılar afetzedeler tarafından ciddiye alınmadıklarını, sözlerinin dinlenmediğini, özellikle erkek işi olarak algılanan hilti, jeneratör, matkap gibi cihazların kullanımını kadınlara yakıştırmadıklarını, amirleri tarafından koruma içgüdüğü ile davranılıp geri planda

çalıştırıldıklarını, kadın oldukları için erkek meslektaşlarının lojistik anlamda talepleri olduğundan, bazı görevlere kadın kimliğinin özel ihtiyaçları (mahremiyet vb.) nedeniyle getirilmediklerinden şikayet etmektedirler. Ancak kadın meslekleri olarak algılanan öğretmenlik, hemşirelik veya psikologluk gibi meslek mensubu katılımcılar herhangi bir ayrımcılığa uğramamış tam tersine afetzedeler ve meslektaşları tarafından olumlu karşılanmışlardır. Bu konuda Katılımcı 4 ve Katılımcı 8'e ait ifadeler aşağıda yer almaktadır.

Ekstra olarak düşündüğümde sahada erkeklerle çalışmak da bizim ekip arkadaşlarımızdan birbirimizi tanıyoruz bizi dinliyorlar ama erkeklerin biz kadın olduğumuz için üstümüzde ne kadar AFAD yazsa da bizi dinlemediklerini oradaki işte gönüllüler değil de vatandaşlardan bunu bizi çok ciddiye almadıklarını kadın ne iş bileceksin kadınsın gibi o tavrı çok zordu. (Katılımcı 4)

Öncelikle bizlerin erkekler kadar, bu meslekte olarak erkekler kadar her şeyi yapabiliyor olmamızı bir kabullenmeleri gerekiyor. Şu arabaları ben de onlar kadar iyi kullanıyorum. Bunu bir kere kabullenmelerini beklerim ve buna göre ben açıkçası bir görev dağılımı yapılırken sen kadınsın, sen bunu yap istemiyorum. Şöyle pozitif olarak yapıyor. İyi anlamda yani. Geri plana atılmayı istemiyoruz, yani ben açıkçası istemiyorum. (Katılımcı 8)

Özellikle arama kurtarma görevlisi katılımcılar kadın kimliğinin dezavantajı olarak yaptıkları işlerde fiziksel güce çok ihtiyaç duyulması ve kadınların bu konuda erkekler kadar dayanıklı olmadıklarından, daha fazla dinlenmeye ihtiyaç duyduklarından ama çalışma şartları gereği bunu dillendiremedikleri veya talep edemediklerinden bahsetmişlerdir.

Sadece şunu yaşadım kadın olarak tabi daha çabuk yoruluyoruz. Evet, mesai saatlerimiz onu da işte bekleyemem ki. Hani ben yoruldum, ben kadını azıcık dinleneyim demek isterim yani. Hani sizin kadar güçlü değilim. Ama sonradan da bakıyorum onu da diyemem çünkü orada insanlar bağırıyor yani ben nasıl böyle bir şey bekleyebilirim oluyorum. (Katılımcı 8)

2.1.2. Kadın kimliğinin avantajları

Çocuk sahibi olmasalar bile fitratlarında yer alan anaçlık ve gündelik hayatta kadınların bakım veren olması sebebiyle katılımcılar özellikle iyileştirme çalışmalarında (gelen yardımların istiflenmesi, ayrıştırılması, dağıtılması, yemek organizasyonu ve çocuklarla ilgilenme) erkeklerden çok daha avantajlı olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca erkek çalışanların olaylara daha düz baktıklarını kadınların ise çok daha geniş bir perspektiften baktıklarını ve detaycı olduklarını belirtmişlerdir. Kadın çalışanlar afetzedelerle kurdukları iletişimde, yalnızca somut ihtiyaçları karşılamanın ötesinde, psikososyal destek gereksinimlerini de gözetmeye özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun özellikle hizmet alan konumundaki afetzedeler açısından büyük bir avantaj olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle afetzede kadınların kadın çalışanlar ile daha rahat iletişim kurduklarını, bölge halkının ahlaki kodları nedeniyle kadın afetzedelerin özel gereksinimlerini (hijyenik ped, iç çamaşırı, çocuk bezi vb.) talep etmede erkek çalışanlardan çekindiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca enkazdan çıkarılan afetzede kadınların mahremiyetlerinin sağlanması ve dar alanlara müdahale etme avantajı nedeniyle kadın arama kurtarma teknisyenlerine afetzedeler tarafından talep olduğu dile getirilmiştir.

Kocaman bir depo alanında dolanıyoruz, bir beyefendi koşa koşa birini getirdi yanıma. Kadın “ bir saatten fazladır bir kadın görevli arıyorum şurada” dedi. İsteddiği şey, hijyenik malzeme ve iç çamaşırı istiyor ve bunu bir erkeğe söyleyemedi. Bir saatten fazla arıyormuş birini ve karşılaştık şükürler olsun depo alanındaydık. Hemen depo alanlarından kendisine istedikleri, malzemeleri temin etmiş olduk. (Katılımcı 10)

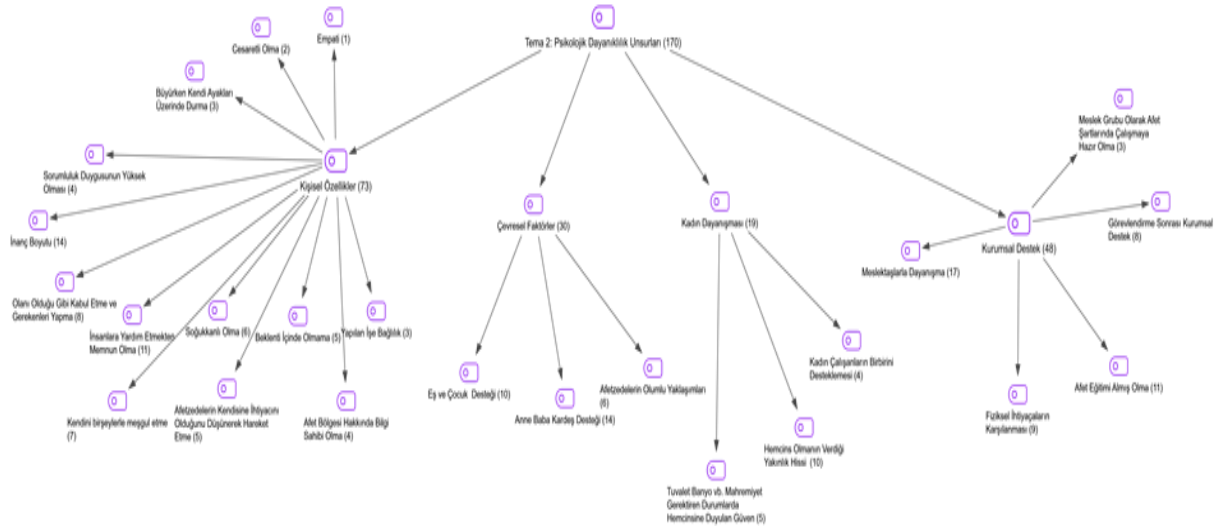
Kadın olarak bulunmanın avantajı duygusal olmaları ve anaç bir yapıya sahip oldukları için, hani annelik duygusu, çocuğumuz olmasa bile içimizde bulunduğu için. Bundan kaynaklı ben herkese daha merhametli, daha sabırlı yaklaştığımız için o durumda çok avantajı var. Çünkü o durumda bir söze bir kötü bakışa takılmamak gerekiyor ve bunu da en iyi kadınlar başarıyor. (Katılımcı 7)

Mesela sadece yaşayan olarak düşünmeyin. Kızınız orada üstü parçalanmış. Ona dokunmaya siz kıyamazken, parmağındaki bir yüzük için ona yaklaşmak isteyenler de olacak. Ama siz ona ne

istersiniz? Bir kadın yardımcı. Yani kadın varsa bir güven aşıyoruz. Nasıl üniformalı gördüğümüzde güven olur. Kadınla da bizi koruyacak bir içgüdü. Yani koruma derken daha saracak, daha bir anaç olur. (Katılımcı 11)

2.2. Psikolojik dayanıklılık unsurları

Katılımcılara “Sizi böylesine güçlü ve dayanıklı kılan kişisel özelliklerinizin neler olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu sorularak psikolojik dayanıklılık unsurlarından kişisel özelliklerinin neler olduğu ve “Afet bölgesinde görev yaparken aileniz ve çocuklarınızın bu duruma yaklaşımları nasıl oldu?” soruları ile çevresel desteğin önemi araştırılmaya çalışılmıştır, ancak çalışmanın genelinden elde edilen sonuçlarda afetzedelerin olumlu yaklaşımlarının da psikolojik dayanıklılığa etki eden unsurlar arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma kadın çalışanların problemlerine ve psikolojik dayanıklılığına odaklandığından katılımcılara “Görev sahanızda sizden başka kadın çalışan var mıydı? Diğer kadın çalışanlarla aranızdaki ilişkiden bahsedebilir misiniz?” sorusu yöneltilerek afet bölgesinde çalışırken hemcinsinin varlığının psikolojik dayanıklılıkları üzerindeki etkisi incelenmek istenmiştir. Bununla birlikte “Afet bölgesinde görev yaparken meslektaşlarınız veya diğer görevliler ile ilişkileriniz nasıldı?”, Afet bölgesinde görevlendirilmeden önce veya sonrasında kurumunuz size hangi konularda destek oldu? (Eğitim, psikolojik destek, izin, ödüllendirme vs.) sorularıyla da kurumsal desteğin etkisi araştırılmıştır. Şekil 3’te psikolojik dayanıklılık unsurları temasına ait hiyerarşik kod tablosu sunulmuştur.



Şekil 3. Tema 2: Psikolojik dayanıklılık unsurları hiyerarşik kod alt teması

2.2.1. Kişisel özellikler

Katılımcıların psikolojik dayanıklılıklarına etki eden kişisel özellikleri arasında diğer özelliklerine nazaran inançlı olma özelliğinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. İnançlı olma durumunu katılımcılar, Allah rızasını gözeterek çalışma, başlarına gelen tüm olaylara imtihan ve takdiri ilahi olarak bakma ve inançlarının kendilerine güç vermesi şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca katılımcılar yaşadıkları olumsuz gözükten olaylarda dahi kendileri için sonrasında fark edebilecekleri bir faydanın olduğuna inandıklarından almaları gereken bir ders varsa onu alıp hayatlarına devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte afetzedelerin yardıma ihtiyaçlarının olduğunu bilmeleri ve onlara yardım etmenin, zor zamanlarında onların yanlarında olmanın kendilerine iyi geldiğinden ve afet bölgesinde şahit oldukları olaylara dayanma açısından kendilerine güç verdiğini belirtmişlerdir.

Yani yaptığınız iş hoş değil belki de ama buraya döndüğümüzde, şuraya döndüğümüz ilk gece ilk alana giriş yaptığımızda biz yani buraya, o süreç çok zorluydu. Ondan da nasıl daha sağlıklı çıktınız dersiniz. İnanç. İnançla. Yani şöyle, hepimizin sığındığı işte bir şey vardı. Olmuş olan olacaklar arasındaki en hayırlı, evet bu bir imkandı ama şey düşünüyorum. Yani bu olan en hayırlıysa Allah 'ın rahmetinden sual ettirmez, ettirmesinde yani bu düşünceyle yani biraz inanç biraz da dini anlamda kendimizi rahatlattık. (Katılımcı 17)

Kişisel özellikler olarak sorumluluk duygusunun ön planda olması, yaptıkları işe duyulan bağlılık, cesaretli ve soğukkanlı olma, empatik yaklaşım da öne çıkan temalar arasındadır.

Soğukkanlı olmak, kesinlikle bence soğukkanlı olmak ve biraz da cesaret isteyen bir iş. Bu senin görevin, yani bunu yapmak zorundasın. Sorumluluk, kesinlikle sorumluluk. Ben bu işe zaten ilk başta başlıyorken de de bunun bilincinde olarak başvurdum... Zaten hazırdım yani. (Katılımcı 5)

Katılımcılar afet bölgesinde gönüllü olarak çalışmaya karar verdiklerinde çalışacakları koşulları tam olarak öngörememekle birlikte, düşük beklenti düzeyine sahip olmaları nedeniyle fiziksel koşullara ve çalışma şartlarına uyum sağlamakta zorluk yaşamadıklarını, bölgedeyken ve döndükten sonra da sürekli kendilerini bir şeylerle meşgul ederek bu süreci daha kolay atlattıklarını belirtmişlerdir.

2.2.2. Çevresel faktörler

Katılımcılardan 10 tanesi evli ve çocuklu, 11 tanesi bekar ve 2 tanesi ise eşinden ayrılmış çocuklu kadınlardır. Afet bölgesinde gönüllü olmaya karar verdiklerinde özellikle geride bıraktıkları çocukların bakımı açısından eşinden veya anne babasından destek görmenin çok önemli olduğundan, bu sayede gönül rahatlığıyla çalışabildiklerinden bahsetmişlerdir.

Eşim tabii çok destek oldu. Hani sen git zaten o da üniversitede ve derslerini zaten yapamıyor. Çocuklarla ben ilgilenirim diye onun da desteğiyle... Arkadaşlar, arkadaşların çocukları hani biraz da benim yokluğumu aratmamak anlamında onlar olmasaydı biz de bu kadar rahat olmazdık artık. (Katılımcı 12)

Ayrıca katılımcılar afetzedelerin “kadın çalışanlar bile bize yardım etmeye gelmiş” şeklinde bir yaklaşım sergilediğini ve kendilerine olumlu davranıldığını bu durumun sahadaki motivasyonlarını arttıran önemli bir etken olduğunu vurgulamışlardır.

2.2.3. Kurumsal destek

Katılımcılar gerek meslektaşlarından gerekse diğer görevliler tarafından olumlu karşılandıklarını bunun sahada çalışırken kendileri için çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle güvenlik ihtiyacı ve tuvalet gibi özel gereksinimler konusunda erkek çalışanlardan destek gördüklerini belirtmişlerdir. Özellikle arama kurtarma çalışanları arasında cinsiyet ayrımı gözetmeksizin aralarında güçlü bir bağ olduğu gözlenmiştir. Bunda sürekli bir arada zorlu koşullarda görev almanın etkisi olduğu düşünülmektedir. Kendisi bir arama kurtarma teknisyeni olan Katılımcı 8 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

Bizim meslekte şöyle bir şey var. Hep öyle bir ekip arkadaşınla öyle bir bağ oluşuyor ki. Kan bağı yok ama kardeş oluyorsun. Yani askerlerde de bu böyle oluyor ordu mensuplarında da mesela. Bizde de aynı şey var. O kadar bir bağ oluşuyor ki. Mesela senin biraz yamuk oturduğunu görüyor. Arkadaşın sırtını sana yaslıyor. Yaslan bana dinlen gibi. Yani öyle bir ilişkimiz vardı açıkçası. Hepsiyle. Herkes birbirinin yanında sürekli birbirini kontrol eden, bir şey oldu mu? Başına bir şey gelir mi? İçeri girenlerle sahip çıkarlar. Yani sürekli aslında birbirimizi koruyor ve kolluyorduk. Hiçbir sıkıntı yaşamadık açıkçası. (Katılımcı 8)

Sahada çalışmaya gönüllü olmadan önce afet eğitimi almış olmak, meslek grubu olarak afet şartlarında çalışmaya aşina olmak (özellikle arama kurtarmacılar ve sağlık çalışanları) ve iş sağlığı güvenliği eğitimi (kişisel koruyucu donanım kullanımı, güvenli

çalışma koşulları vb.) almış olmak da katılımcıların sahadaki şartlara dayanıklı olmasını sağlayan faktörler arasındadır.

Katılımcılar kurumları tarafından beslenme, barınma ve tuvalet gibi fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasının çalışma verimlerini artırdığına, sahadan döndükten sonra izin veya teşekkür belgesi verilmesi gibi teşviklerin her ne kadar bunları bekleyerek gitmeseler dahi motive edici olduğunu belirtmişlerdir.

Döndükten sonra Şöyle ki başkanımız belediye başkanımız tarafından bir teşekkür aldık ve ufak ta bir hediyesi oldu kendisinin bu konuda destekledi bizi. Ya şöyle hani dediğiniz gibi benim içim hiç gram önemi yoktu ama tabiki de insan değerli hissediyor hatırlanmak güzel şey. (Katılımcı 7)

Ben gönüllü olarak gidiyorum dediğimde kurum amirim “sen git biz gerisini hallederiz” dedi. Gerekirse izin yazarız dedi. İznimi yazdırdım. Yani hiçbir zorlukla karşılaşmadım. Çok teşekkür ederim. Geldiğimde yıllık iznim iptal edildi. Görevlendirme düzenlendi. Ondan sonrasında teşekkür belgesi de yani Sağlık Bakanlığı’nın teşekkürü de geldi. Hatta çalıştığım o dönemde birkaç ay sonra benim orada çalıştığım döneme ait bir para yattı. Bu anlamda teşvik edildik yani. (Katılımcı 15)

2.2.4. Kadın dayanışması

Katılımcılar afet yardım ekiplerinin erkek ağırlıklı olduğunu ancak sahada hemcinslerine ihtiyaç duyduklarını ve kadınlar olarak birbirlerini desteklediklerini, tuvalet banyo gibi mahremiyet gerektiren durumlarda ya da regl döneminde bir erkek meslektaştan ziyade içgüdüsel olarak kadın arkadaşlarıyla daha rahat ettiklerini belirtmişlerdir. Fiziksel ihtiyaçların dışında psikolojik olarak ta kadınların bir arada olmasının, uyku öncesi yapılan muhabbetlerin dayanıklılıklarını artırdığına vurgu yapmışlardır.

Sahada bence bunun kadını erkeği yok, ben o şekilde bakmıyorum olaya. Ama biz kadın olduğumuz için insan yanında bir kız arkadaş, bir kadın arıyor. Bir hemcinsini arıyorsun ve benim ekibimde bir kız arkadaşım vardı. İyi ki de vardı. Yani o olmasaydı tek kadın olsaydım belki de psikolojik açıdan daha kendimi... Yani onun varlığını orada hissetmem bile hiçbir şey yapmasa bile, bir destek sana aslında. (Katılımcı 5)

Yani o aslında günün deşarjı oluyor. Kadınların hani de bir arada. Tek başıma kadın olarak gidemezdim. Bir arada olmamız bize güç verdi gerçekten. Hani günün kritiğini yapıyorduk işte şunu da yapalım, bunu da yapalım, iyileştirmek adına konuşuyorduk. Bunlar hep olumlu oldu. Kadın grubu ile gitmek güzel oldu. (Katılımcı 23)

3. Tartışma

Bu çalışma, 6 Şubat Kahramanmaraş deprem bölgelerinde görev yapan kadın kamu çalışanlarının tecrübelerini, sahada karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklarla baş etme kapasitelerini ele alarak, bu alandaki literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, mevcut literatürle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, bazı yeni açılımlar da sunmaktadır.

Bu çalışmaya katılan kadın çalışanlar özellikle regl dönemlerinde ekstra hijyene ihtiyaç duyduklarını ancak toplumsal tabular ve mahremiyet gereksinimi nedeniyle bu taleplerinin karşılanamadığını bu durumun idrar yolu enfeksiyonu gibi hastalıklara neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular literatürle uyum içindedir (Demirci ve Avcu, 2021; Ünür, 2021).

Fiziksel ve psikolojik yüklerin yanında afet yardım çalışanı kadınlar cinsiyet temelli ayrımcılıkla da baş etmek zorundadırlar. Özellikle erkek işi olarak algılanan mesleklerde kadınların erkek meslektaşlarına kıyasla daha az ciddiye alındıkları ve liderlikten ziyade geri planda istihdam edildikleri anlaşılmaktadır. Lee ve arkadaşları (2022) tarafından Tayvan afet yönetiminde kadınlarının rolünün araştırıldığı çalışmada da kadınların afet yönetiminde yöneticiden daha çok yardımcı rollerde görülmek istendiğini ortaya çıkarmıştır. 2014 yılında İsveç orman yangınlarında görev alan afet yardım çalışanı kadınlar da benzer şekilde erkek

kodlu görevleri yerine getirirken yetkinliklerinin ve otoritelerinin sorgulandığından ancak kadınlara yakıştırılan daha geleneksel mesleklerde övüldüklerinden bahsetmişlerdir (Danielsson ve Eriksson, 2022). Bu durum, kadınların afet yönetimi süreçlerinde daha fazla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Afet ve kadın üzerine son dönemlerde yapılan çalışmalar kadınların afet müdahale süreçlerine sağladıkları katkıyı ortaya çıkarmıştır (Abolshams Asghari, 2018; Chi-Lee, 2022). Benzer şekilde bu çalışma kadın çalışanların günlük hayatta bakım veren olması, anaçlık, empati ve merhamet gibi özellikleri nedeniyle afetzedeler ile iletişimlerinin erkek meslektaşlarına nazaran daha etkin olduğunu, özellikle toplumsal uyumu artırıcı bir rol üstlendiklerini, afet sonrası psikososyal destek ve iyileştirme çalışmalarında önemli görevler üstlendiklerini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada afet yardım çalışanı kadınların psikolojik dayanıklılık unsurları kişisel özellikler, çevresel faktörler, kurumsal destek ve kadın dayanışması üzerinden incelenmiştir. Kişisel özelliklerde inanç boyutunun ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. İran'ın Kirmanşah eyaletinde meydana gelen 2017 tarihli depremin ardından afetzede kadınlarla yapılan çalışmada inanç ve maneviyatın depremle yüzleşmelerinde ve içsel tatmin sağlamada yardımcı olduğu ortaya konulmuştur (Lebni ve arkadaşları, 2020). Kahramanmaraş depremleri sonrası yapılan çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmıştır (Günerigök, 2024; Yağlı Soykan, 2024).

Ayrıca bu çalışma literatürle uyumlu şekilde bakıma muhtaç kişilere (çocuklar veya yaşlı, engelli aile bireyleri) destek olma sorumluluğunu kadınlara özgü bir mesele olarak algılandığını bu nedenle kadın çalışanların iş aile dengesini sağlayabilmek için daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermiştir (Gritti, 2015). Ailelerden gelen bu desteğin psikolojik dayanıklılığa etki eden bir unsur olması da bu çalışmanın bulguları arasındadır.

Argentero ve Setti (2011) afet yardım çalışanları ile yapmış oldukları çalışmada kurumlar ve meslektaşlardan algılanan sosyal desteğin ikincil travmatik stres belirtilerini azalttığını tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da benzer şekilde afet yardım çalışanı kadınlar için sosyal desteğin travmatik olaylarla başa çıkma kapasitelerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte hizmet içi eğitim olarak değerlendirilebilecek İSG Eğitimleri veya afet eğitimlerinin literatürle uyumlu şekilde psikolojik dayanıklılığı artıran unsurlar arasında olduğu tespit edilmiştir (Erdener, 2019)

Sonuç olarak, bu çalışma afet bölgelerinde görev yapan kadın çalışanların yaşadığı zorluklar yanında katkı ve kapasitelerini ele alarak, bu alanda daha fazla destek ve farkındalık oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Gelecek araştırmalarda, kadın çalışanların afet sonrası iyileştirme süreçlerine etkileri ve uzun vadeli çalışma koşulları üzerine daha derinlemesine incelemeler yapılması önerilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde afet yardım çalışanı olarak görev yapan kadınların barınma, beslenme, mahremiyet ve özellikle tuvalet gibi fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaması nedeniyle fiziksel ve psikolojik zorluklar yaşadığını, organizasyonel yapılarda yeterli destek mekanizmalarının bulunmadığını, karar alma mekanizmalarında erkeklere nazaran daha az yer aldıklarını ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği zaman zaman önyargılarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu zorluklara rağmen kadınların afet bölgesinde görev almasının özellikle afetzedeler açısından iyileştirici bir rolü olduğu da bulgular arasındadır. Afet çalışanı kadınların sahadaki deneyimlerine kurumsal anlamda kulak verilerek şartların iyileştirilmesi daha çok kadın çalışanın afet bölgelerinde görev almasında etkili olacaktır.

Ayrıca bu çalışma afet yardım çalışanı kadınların psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğunu, bu dayanıklılığı etkileyen unsurlar arasında kişisel özellikler yanında kurumsal ve çevresel destekle birlikte hemcinsleri ile olan dayanışmalarının da rol aldığını göstermektedir.

Afet durumlarında kadın çalışanlar için daha kapsayıcı stratejiler geliştirilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır.

- Kamu kurumları ve insani yardım kuruluşlarında kadın temsiline artırılması çalışan kadınlar açısından toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesine yardımcı olurken kadın çalışanların afetlerde kadın ve çocukların ihtiyaçlarını tespit etmede oynayacakları olumlu rol nedeniyle çift taraflı bir etki yaratacaktır.
- Afet yardım çalışanı kadınların sorunları hakkında farkındalık oluşması ve çözüm önerileri geliştirilebilmesi için daha fazla kadının liderlik ve karar alma süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.
- Psikolojik dayanıklılıkla ilgili olarak erkek ve kadın çalışanların ihtiyaçlarının farklılığını kabul ederek politikalar oluşturulmalı ve dayanıklılık kişisel becerilerin güçlendirilmesi yanında kurumsal bir perspektiften değerlendirilmelidir.
- Görevden döndükten sonra sistematik olarak tüm çalışanlara psikolojik destek sağlanabilmesi için planlamalar yapılmalı. İhtiyaç duyanlar için uzun vadeli rehabilitasyon imkanı sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Abdalla, S., Ramadan, E., & Al Mamari, W. (2024). Enhancing gender-responsive resilience: The critical role of women in disaster risk reduction in Oman. *Progress in Disaster Science*, 24, 100376.
- AFAD. (2025, Ocak). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. Erişim adresi (1 Nisan 2025): <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Agarwal, V., & Buzzanell, P. M. (2015). Communicative reconstruction of resilience labor: Identity/identification in disaster-relief workers. *Journal of Applied Communication Research*, 43(4), 408-428.
- Aker, D. A. T. (2006). 1999 Marmara depremleri: Epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 204-212.
- Aksoy, Ş., Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 80-91.
- Argentero, P., & Setti, I. (2011). Engagement and vicarious traumatization in rescue workers. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 84, 67-75.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- M., Şalcıoğlu, E. ve Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 15(4), 269-276.
- Başoğlu Yavuz, S. (2023). Kil alanı terapisinde dokunsal ve sözel deneyimin açıklayıcı fenomenolojik analizi: Tıbbi olarak açıklanamayan belirtiler çalışma grubuyla boylamsal bir nitel araştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O., & Basım, H. N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.

- Danielsson, E., & Eriksson, K. (2022). Women's invisible work in disaster contexts: Gender norms in speech on women's work after a forest fire in Sweden. *Disasters*, 46, 141–161.
- Demirci, K., & Avcu, T. (2021). Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 11(1), 86-105.
- Demirel, B., & Kökre, Z. (2024). Kahramanmaraş merkezli depremde görev alan psikologların psikolojik dayanıklılık ve ikincil travma analizi. *Adli Tıp Bülteni*, 29(3), 230-235.
- Elçi, Ö. (2021). Predictive factors of posttraumatic stress and posttraumatic growth among the survivors of Van, 2011, Earthquakes' Trauma (Yayımlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdener, M. (2019). Afet alanında çalışan profesyonellerin psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Galanti, T. and Cortini, M. (2019), Work as a recovery factor after earthquake: A mixed-method study on female workers. *Disaster Prevention and Management*, 28(4), 487-500.
- Gökalp Yılmaz, G. (2021). Afetlere sosyolojik bakış ve Türkiye’de afet yazınına kuramsal bir yaklaşım. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 195-204.
- Gökçek, M. B., Gökçek, İ., Toker, İ., Kılınç Toker, A., & Hocaoglu, N. (2024). Anxiety and depression in healthcare workers after February 6th, 2023 Kahramanmaraş earthquake. *Journal of Anatolian Medical Research*, 9(3), 52-56.
- Gritti, A. (2015). Building aid workers’ resilience: Why a gendered approach is needed. *Gender & Development*, 23(3), 449-462.
- Gündüz, F. (2022). Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gereken dersler (Haiti ve Japonya depremi örneği). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 440-460.
- Günerigök, T. (2024). 2020 Deprem sonrası dini başa çıkma (2023 Kahramanmaraş depremi Adana ili örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Huang, Y., Wong, H., & Fu, Y. (2019). Resilience and depression among the survivors of the 2013 Yaan earthquake. *Journal of Social Work*, 0(0), 1–17.
- İlhan, T. (2018). A model suggestion for trauma and psychological process living people after earthquake. *The Online Journal of Science and Technology*, 8(3), 7-12.
- Karakış, S. (2019). Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır oluşluk durumları ve psikolojik sağlamlıkları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karancı, A. N. (2008). Afet zararlarını azaltmada psikolojinin önemi. M. Kadioğlu & E. Özdamar (Ed.), *Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri* (s. 51-58) içinde. Ankara: JICA Türkiye Ofisi.
- Karancı, A. N., İkizer, G. (2017). Afet psikolojisi: Tarihçe, temel ilkeler ve uygulamalar. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*, 2(3), 163-171.
- Kızılay. (2008). Afetlerde psikososyal destek uygulama rehberi. Ankara: Kızılay.
- Lee, C.-C., Huang, K.-C., Kuo, S.-Y., Lin, Y.-J., Ke, K.-Y., Pan, T.-Y., Tai, L., Shih, Y.-L., & Lai, H.-T. (2022). Gender matters: The role of women in community-based disaster risk management in Taiwan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 77, 103046.
- Morrow, Rosie, Rodriguez, Alison and King, Nigel (2015) Colaizzi’s descriptive phenomenological method. *The psychologist*, 28 (8). 643-644.

- Nishi, D., Kawashima, Y., Noguchi, H., Usuki, M., Yamashita, A., Koido, Y., & Matsuoka, Y. J. (2016). Resilience, post-traumatic growth, and work engagement among health care professionals after the Great East Japan Earthquake: A 4-year prospective follow-up study. *Journal of Occupational Health*, 58, 347-353.
- Okay, N., & İlkaracan, İ. (2018). Toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk yönetimi. *Journal of Resilience*, 2(1), 1-12.
- Panday, S., Rushton, S., Karki, J., Balen, J., & Barnes, A. (2021). The role of social capital in disaster resilience in remote communities after the 2015 Nepal earthquake. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 55, 102112.
- Rahimian Boogar, E., Asgharnejad Farid, A. A. (2008). The relationship between psychological hardiness also ego-resiliency and mental health in adolescent and adult survivors of Bam Earthquake. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 14(1), 62-70.
- Sakuma, A., Ueda, I., Shoji, W., Tomita, H., Matsuoka, H., & Matsumoto, K. (2020). Trajectories for post-traumatic stress disorder symptoms among local disaster recovery workers following the Great East Japan Earthquake: Group-based trajectory modeling. *Journal of Affective Disorders*, 274, 742-751.
- Sharma, R., Kumar, V., & Raja, D. (2015). Disaster preparedness amongst women, the invisible force of resilience: A study from Delhi, India. *International Journal of Health System and Disaster Management*, 3(3), 163-168.
- Şipal, Y. Z. (2023). 6 Şubat 2023 depreminin afet yönetim ve deprem lojistiği açısından değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 821-825.
- Taşdemir, H. (2022). Sosyal hizmet kurumlarının yönetiminde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının kurumsal bağlılık ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile iş stresi ve stresle başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- UNDHA. (1992). Internationally agreed glossary of basic terms related to disaster management. Erişim adresi (1 Nisan 2025): <https://reliefweb.int/report/world/internationally-agreed-glossary-basic-terms-related-disaster-management>
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015-2030. Erişim adresi (1 Nisan 2025) <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>
- Ünür, E. (2021). Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Doğal afetlerde cinsiyete dayalı zarar görülebilirlik farkı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 351-381.
- Yağlı Soykan, N. (2024). Doğal afet sonrası travma, yas ve dini başa çıkma: Kahramanmaraş depremi üzerine nitel bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(26), 511-552.
- Yalçın, S. (2013). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile stres, psikolojik dayanıklılık ve akademik iyimserlik arasındaki ilişki (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yoosefi Lebni, J., Mohammadi Gharehghani, M. A., Soofizad, G., Khosravi, B., Ziapour, A., & Irandoost, S. F. (2020). Challenges and opportunities confronting female-headed households in Iran: A qualitative study. *BMC Women's Health*, 20(1), 183.

Araştırmacıların Katkı Oranı: (Birden fazla yazarlı makaleler için)

1. Yazar: % 80

2. Yazar: % 20

Çatışma Beyanı: “Afet yardım çalışanı kadınlarda psikolojik dayanıklılık: 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde görev alan kadın kamu çalışanları üzerine bir araştırma” isimli makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.